

پشت پرده حضور فرهنگی ترکیه در آسیای مرکزی

سکوت آنکارا در برابر اتهامات رسانه‌های منطقه مبنی بر همسویی نهادهای فرهنگی وابسته به جنبش "گولن" با منافع آمریکا، حکایت از مسائل پشت پرده‌ای در فعالیت‌های فرهنگی ترکیه در این منطقه دارد.

ali/خبرگزاری آران
خبرگزاری آران/ سرویس ترکیه

به گزارش خبرگزاری آران به نقل از فارس، در اوایل ماه مارس سال جاری تلویزیون دولتی ازبکستان، با پخش فیلم مستندی با نام "کورنمک لیک" (ناسپاس ها)، از فعالیت اقتصادی غیرقانونی تعدادی از موسسات ترکی و اهداف بلند مدت آنان در زمینه تغییر فضای سیاسی و فرهنگی این کشور خبر داد.

پیش از این نیز تاشکند بارها اقدام به مسدود و یا محدود کردن فعالیت نهادهای ترکی در ازبکستان کرده بود، به طوری که رسانه های محلی، از اخراج نمایندگان بیش از 50 موسسه و شرکت ترکی در 2 سال اخیر از ازبکستان خبر دادند.

در فیلم مستند یادشده، گفته شده است که موسسات و شرکت های ترکی، قطع نظر از زمینه فعالیت خود، نه تنها با استفاده از شیوه های مختلف از پرداخت عوارض و مالیات گمرکی اجتناب می ورزیدند، بلکه بیشتر آنان با پوشش اقدامات خیریه، از برخی از جریانات افراطی مذهبی نظیر "نورچولر"، "بازکورت" و "رفاه" حمایت مالی می کردند.

به اطلاع برخی از نهادهای دولتی ازبکستان، تعداد قابل توجهی از موسسات ترکی که طی سال های اخیر در این کشور فعال بوده اند، متعلق به جنبش "فتح الله گولن" بوده و برخلاف اهداف و منافع ملی تاشکند حرکت و فعالیت می کردند.

در حال حاضر ده ها نفر اتباع از ازبکستان که در گذشته در موسسات آموزشی ترکی تحصیل کرده اند به اتهام همکاری با گروه های افراطی مورد حمایت گولن بازداشت، محاکمه و زندانی شده اند.

البته ازبکستان از سال 1999، فعالیت تمام موسسات آموزشی ترکیه در قلمرو خود را ممنوع کرد، و این در حالی است که این قبیل مدارس، در سایر کشورهای منطقه همچنان فعال هستند.

بر اساس تحلیل های موجود، مدارس ترکی منطقه، عمدتاً از سوی شرکت های ترکی "شلاله"، "فضا"، "تبات"، "فضال"، "سلم" و "سمن یالو" حمایت مالی می شوند.

* روسیه از تقویت حضور ترکیه در منطقه، نگران است

دادگاه عالی مسکو، یک سال پیش، فعالیت سازمان "نورچیلر" در قلمرو روسیه را غیرقانونی اعلام کرد. به نظر تحلیلگران روس، این سازمان افراط گرای مذهبی که در برخی از کشورهای شوروی سابق، با نام های مختلف فعالیت می کند، زیر نظر جنبش فتح الله گولن بوده و با پوشش شعارهای اجتماعی و فرهنگی، اهداف بلند مدت سیاسی را دنبال می کند. درباره با فعالیت سازمان نورچیلر در رسانه های روسی، مطالب فراوانی منتشر شده که در بیشتر آنها، به وابستگی فتح الله گولن و نهادهای زیر نظر وی، به سرویس های اطلاعاتی غربی و به خصوص سازمان سیا اشاره شده است.

کارشناسان روس معتقدند: موسسات وابسته به گولن قطع نظر از زمینه فعالیتشان در روسیه، در کنار تاثیرگذاری بر اذهان و افکار عمومی مردم و به خصوص نسل نوجوان از طریق برنامه های آموزشی مدارس خود، به جمع آوری اطلاعات مورد نیاز سرویس های خدمات امنیتی آمریکایی نیز مشغول بوده اند.

از جمله روزنامه معروف روسی "ایزوبستیا" با انتشار گزارشی در باره فعالیت اطلاعاتی موسسات آموزشی ترکیه در روسیه و آسیای مرکزی، با استناد به کتاب "شاهد مستقیم هرج و مرج و انقلاب ها"، نوشته "عثمان نوری گوندش" افسر سابق سازمان اطلاعات ترکیه، تصریح کرده است: این موسسات در کشورهای شوروی سابق با سازمان سیا همکاری می کنند.

گوندش سال های طولانی در سازمان ملی اطلاعات ترکیه فعالیت کرده و مدتی نیز مسئولیت مشاور دولت کشورش در بخش اطلاعات و امنیت را عهده دار بود. وی اعلام کرده است که دفتر مرکزی "نورچیلر" در ایالت پنسیلوانیای آمریکا قرار دارد و سازمان "سیا" (CIA) از آن، در کشورهای شوروی سابق و به خصوص آسیای مرکزی، به عنوان پوشش استفاده می کند. این افسر سابق اطلاعات ترکیه مدعی است که چند سال پیش حدود 130 تن از کارمندان سیا در لباس معلمان مدارس ترکی در قرقیزستان و ازبکستان حضور یافته و در اصل به فعالیت های خاص خود مشغول بودند. به تأیید وی، بیشتر معلمان زبان انگلیسی این موسسات آموزشی، تابعیت آمریکا و گذرنامه های سیاسی در اختیار داشته و دارای مصونیت قضایی بودند.

نکته و سوال بسیار مهم و جالب درباره فعالیت این مدارس این است که چرا با توجه به این که فعالیت مدارس ترکی در کشورهای آسیای مرکزی کاملاً قانونی بوده و تمام هماهنگی های لازم با وزارتخانه های آموزش و پرورش و آموزش عالی این کشورها به عمل آمده است، همچنان باید تعدادی از معلمان این مدارس، از مصونیت قضایی برخوردار باشند؟ در حالی که در طی دوران استقلال کشورهای شوروی سابق، برای هیچ یک از موسسات آموزشی خارجی چنین امتیازی در نظر گرفته نشده است و نکته مهم این که، سکوت آنکارا در برابر ادعاهای گوندش و همچنین عدم واکنش ترکیه به اتهامات جدید مسکو و تاشکند، حکایت از وجود به اصطلاح کاسه ای زیر نیم کاسه فعالیت های ترکیه در منطقه دارد.

روسیه ضمن ممنوع اعلام کردن فعالیت موسسات آموزشی ترکیه وابسته به جریان "نورچیلر"، هدف از این اقدام و تصمیم خود را جلوگیری و مقابله با فعالیت های خرابکارانه سازمان های اطلاعاتی آمریکا با استفاده از این موسسات در منطقه عنوان کرده است. هر چند به سختی می توان پذیرفت که نهادهای اطلاعاتی ترکیه، از فضای مدارس ترکی که منتسب به دولت این کشور هستند، اطلاع نداشته باشد.

براساس شواهد موجود مسلم است که آمریکا از وجود سازمان نورچیلر برای اعمال نفوذ هرچه بیشتر خود در مناطق مهم جهان و از جمله کشورهای شوروی سابق استفاده می کند.

* گولن و نورچیلر در تاجیکستان

تاکنون مطالب زیادی درباره فعالیت سازمان نورچیلر وابسته به گولن در تاجیکستان منتشر شده و در سپتامبر سال گذشته (2010) قرار بود همایشی درباره بررسی فعالیت گولن در تاجیکستان برگزار شود و حتی آکادمی علوم تاجیکستان کمیته برگزاری این همایش را نیز ایجاد کرده بود، اما در نهایت به دلایل نامعلومی، این همایش برگزار نشد.

در حال حاضر در تاجیکستان در کنار هفت موسسه آموزشی ترکی، سازمان "دیالوگ اوراسیا" نیز فعال است که از حمایت های فکری و مالی گولن برخوردار بوده و توانسته اند همکاری تعدادی از شخصیت های سرشناس سیاسی و فرهنگی این جمهوری را جلب کنند.

طبق اطلاعات موجود، نمایندگی سازمان دیالوگ اوراسیا در شهر دوشنبه، با حضور نمایندگانی از اقشار مختلف جامعه تاجیک و به ویژه فرهنگیان، محققان و دانشجویان، هفته ای پنج جلسه برگزار کرده و درباره مسائل مختلف سیاسی، اجتماعی و فرهنگی، بحث و تبادل نظر می کنند.

برخی از صاحب نظران تاجیک، نگران گسترش حضور مدارس ترکی در تاجیکستان و همچنین تاثیر فعالیت های فرهنگی ترکیه بر اقشار مختلف مردم، بویژه جوانان کشور فارسی زبان تاجیکستان در آسیای مرکزی هستند زیرا این امر می تواند امنیت سیاسی، اجتماعی و فرهنگی تاجیکستان را با چالش های جدی مواجه کند.

در همین راستا بود که گولن در سال 1998 سازمان "دیالوگ اوراسیا" را در ترکیه ایجاد کرد که مهمترین هدف آن گسترش نفوذ فرهنگی ترکیه در مناطق مختلف دنیا است که در این میان کشورهای قفقاز، روسیه و آسیای مرکزی مورد توجه خاص این سازمان قرار گرفته اند. این سازمان امروز توانسته است به استثنای ازبکستان، دفاتر خود را در سایر کشورهای منطقه دایر کند.

این سازمان در سال 2007 نمایندگی خود را در تاجیکستان دایر کرد و تعدادی از شخصیت های مهم سیاسی، اجتماعی و فرهنگی این کشور به عضویت هیئت مدیره این دفتر درآمدند.

به اعتقاد تحلیلگران، حضور شخصیت‌ها و چهره‌های سرشناس و با نفوذ فرهنگی و سیاسی در هیئت مدیره این سازمان، از یک سو به قانونمند کردن فعالیت این سازمان کمک می‌کند، که این امر زمینه‌های لازم را برای دستیابی ترکیه به اهداف مورد نظرش در تاجیکستان که مهمترین آن تعمیق نفوذ فرهنگی در این جمهوری است، فراهم می‌کند.

البته آشنایی نمایندگان ایشار مختلف جامعه تاجیک و به خصوص جوانان دانشجویی این کشور با افکار گولن، از محورهای اصلی فعالیت این سازمان در تاجیکستان است. در همین راستا در سال گذشته قرار بود همایشی درباره شخصیت گولن در تاجیکستان برگزار شود که این سازمان در دفتر خود در شهر دوشنبه، چندین نشست با حضور شخصیت‌های فرهنگی و دانشجویان تاجیک، دایر کرد و در آنها به بررسی ابعاد مختلف فعالیت‌های فرهنگی گولن پرداخت.

البته به دلایل خاصی سفر گولن به تاجیکستان برگزار نشد، و همین امر بهانه‌ای شد برای سازمان دیالوگ اوراسیا، تا موضوع شخصیت و اهداف به اصطلاح بشردوستانه گولن را برای مدتی طولانی، به عنوان یکی از موضوعات نشست‌های بعدی خود از آن استفاده کند.

نکته جالب اینجاست که این سازمان ترجیح می‌دهد تا جلسات خود با حضور دانشمندان بخش فرهنگی، اقتصادی، اجتماعی، تاریخ و ادبیات تاجیک در دفتر دوشنبه را، بدون اطلاع رسانی به رسانه‌های محلی برگزار کند و این موضوع باعث ایجاد حدس و گمان‌هایی در رابطه با اهداف واقعی این سازمان در میان صاحب‌نظران و رسانه‌های تاجیک شده است.

*** همسویی با منافع آمریکا**

کارشناسان معتقدند که هدف سازمان گولن از ایجاد شبکه‌های آموزشی و فرهنگی گولن در مناطق مختلف دنیا و به خصوص کشورهای مسلمان، فراهم کردن فضای فرهنگی و فکری همسو با آمریکا و غرب در این مناطق است که از آن در برخی از کشورها به عنوان "اسلام میانه رو" یاد می‌شود. البته به دلیل حساسیت‌های دولت‌های آسیای مرکزی در قبال مسائل مذهبی، نهادهای وابسته مربوط به گولن ترجیح می‌دهند تا از طرح مستقیم موضوعات دینی فاصله بگیرند، ولی شکی نیست که هدف اصلی و درازمدت این سازمان، سمت و سو دادن به اندیشه‌های دینی و مذهبی مردم منطقه، متناسب با نیازها و اهداف ترکیه، در راستای تامین منافع غرب است.

به همین دلیل واضح است که موسسات آموزشی و فرهنگی ترکی فعال در آسیای مرکزی، با مساعد دانستن شرایط، به دنبال تعمیق نفوذ در بین مسلمانان این منطقه از جهان هستند تا افکار عمومی مردم منطقه را برای پذیرش ساختار حکومتی ترکیه، به عنوان الگویی از یک کشور اسلامی آماده کنند که در این زمینه از حمایت آمریکا و غرب نیز برخوردارند.

به نظر کارشناسان، حساسیت گولن در قبال مناسبات حسنه آنکارا با تهران و همچنین انتقاد وی از عملکرد ترکیه در مورد قضیه کشتی "آزادی" و حساسیت وی به موضع ایران در قبال تحولات کشورهای خاورمیانه، به صراحت حکایت از توجه و وابستگی این جنبش به اصطلاح غیر سیاسی، به آمریکا و غرب دارد.

به تائید رسانه‌های منطقه، در آسیای مرکزی، نه تنها موسسات آموزشی و فرهنگی، بلکه بیشتر شرکت‌های ترکی فعال در عرصه‌های تجاری، مهندسی، صنایع تبدیلی، مواد غذایی و ... نیز متعلق به جنبش گولن هستند. در نخستین دهه استقلال کشورهای منطقه، این شرکت‌ها به دنبال وارد کردن ادبیات و اندیشه‌های "سید نوری" و "فتح‌الله گولن" به آسیای مرکزی بودند. به همین دلیل در این دهه تعداد زیادی نمایشگاه و فروشگاه‌های کتاب در برخی از کشورهای آسیای مرکزی دایر کردند و از این طریق مطالب زیادی را در قالب نوشتار، نوارهای کاست، ویدئو و لوح‌های فشرده به زبان‌های ترکی، انگلیسی، روسی، قزاقی، قرقیزی، ازبکی و ترکمنی در اختیار مردم قرار می‌دادند.

شرکت‌های متعلق به جنبش گولن علاوه بر حمایت مالی از موسسات آموزشی ترکی در آسیای مرکزی، فعالیت‌های این موسسات را تحت کنترل و نظارت دقیق خود دارند. در این موسسات غالباً تعداد زیادی از کودکان مستعد کشورهای منطقه تحصیل می‌کنند که تعداد قابل توجهی از آنان، از فرزندان نخبگان سیاسی و فرهنگی منطقه هستند.

به تائید کارشناسان مسائل سیاسی و امنیتی، معلمان این موسسات برای هر دانش‌آموز پرونده جداگانه‌ای تهیه کرده و جزئی‌ترین اطلاعات مربوط به وی را در آن ثبت و ضبط می‌کنند و پس از پایان تحصیل، دانش‌آموزان مستعد و پایبند به ارزش‌های مورد نظر سازمان را برای ادامه تحصیل، به ترکیه و یا کشورهای مربوطه خارجی اعزام می‌کنند.

بیشتر این جوانان پس از بازگشت به کشورهای خود، در راستای اهداف جنبش گولن گام بر می‌دارند. بر اساس اطلاع‌رسانه‌های منطقه‌ای، در حال حاضر تعدادی از شاگردان فارغ‌التحصیل مدارس و مراکز آموزشی عالی ترکیه، در نهادهای مختلف دولتی کشورهای آسیای مرکزی، از جمله در وزارتخانه‌های امور خارجه، دفاع، کشور، دادگستری، فرهنگ، دارایی و ... حضور یافته‌اند.

*** مراکز آموزشی ترکیه در قزاقستان**

با حمایت بنیاد ترکی "کانتیف"، 28 موسسه آموزشی وابسته به ترکیه در قزاقستان فعال است که حدود 10 هزار دانش‌آموز به صورت تمام وقت و یا پاره وقت در آنها تحصیل می‌کنند. در ماه مارس سال 2008 کمیته امنیت ملی قزاقستان ضمن بررسی فعالیت یکی از مدارس ترکی در شهر "چیمکنت"، به این نتیجه رسید که معلمان مدارس ترکی، به تبلیغ افکار گولن در میان دانش‌آموزان مشغول بوده‌اند. همچنین تا سال 2010 بیش از 2500 نفر از دانشجویان قزاقی در دانشگاه‌های ترکیه تحصیل کرده‌اند.

*** مراکز آموزشی ترکیه در قرقیزستان**

در قرقیزستان نیز با حمایت موسسه آموزشی "تبات"، 21 موسسه و مدرسه ترکی فعال است که در آنها نیز حدود 8500 دانش‌آموز قرقیزی در حال تحصیل هستند. همچنین تاکنون بیش از هشت هزار دانش‌آموز قرقیزی از این مدارس فارغ‌التحصیل شده‌اند. با آنکه در قرقیزستان 2 دانشگاه مشترک قرقیزی-ترکی موسوم به "مناس" و "آته ترک" وجود دارد و بیشتر دانشجویان آن از شاگردان مدارس ترکی این کشورند، ولی با این وجود، طی دوران استقلال قرقیزستان از شوروی سابق، حدود 3 هزار نفر از جوانان قرقیزی در دانشگاه‌های ترکیه تحصیل کرده‌اند.

*** مراکز آموزشی ترکیه در ترکمنستان**

طبق اطلاع‌رسانه‌های منطقه، از سال 1993 تاکنون با حمایت موسسه آموزشی "بشکنت"، 18 مدرسه ترکی در ترکمنستان فعال شده‌اند که حدود 300 نفر از معلمان ترک در آنها در حال تدریس به دانش‌آموزان برگزیده ترکمن هستند. در پاییز سال گذشته، رئیس‌جمهور ترکمنستان اعلام کرد که 2260 دانشجوی این کشور، در حال تحصیل در دانشگاه‌های ترکیه هستند.

در مورد ترکمنستان نیز همانند قزاقستان، قرقیزستان و تاجیکستان، سازمان مذهبی نورچیلر وابسته به جنبش گولن، از این موسسات و مراکز آموزشی حمایت مالی و فکری می‌کند.

براین اساس، در حال حاضر ده‌ها هزار تن از نوجوانان و جوانان آسیای مرکزی در مدارس وابسته به ترکیه در حال تحصیل هستند که از هسته‌ها و حلقه‌های اصلی مدیریت کلان این کشورها در آینده نه چندان دور خواهند بود.

پایان پیام.